

Júlia Todolí (Universitat de València)

Doblament i represa pronominal en català¹

1 Introducció

La repetició pronominal d'un complement és general en les llengües romàniques en construccions amb topicalització de constituent, és a dir, en oracions on un dels complements del predicat ocupa una posició d'adjunt oracional, com en (1).

- (1a) *La conferència l'han retardada fins a les 8.*
(1b) *A l'Antoni no li ha arribat la convocatòria.*

Però també pot aparèixer en frases que no presenten cap alteració en l'ordre sintàctic no marcat SVO, com en l'exemple normatiu de (2a) i el no normatiu de (2b).

- (2a) *Invita-la també a ella.*
(2b) *Aquest any no li han donat el premi a l'Enric.*

En el primer cas hom parla de topicalització (o tematització) i de represa pronominal, i en el segon de doblament o de pleonasm pronominal.

En les oracions de (2) no seria molt encertat postular que els pronoms clítics *la* i *li* aconsegueixen una funció pròpiament anafòrica, ja que l'element coreferencial (*a ella* i *a l'Enric*, respectivament) apareix en la mateixa oració i en la posició canònica. Això ha dut alguns gramàtics a considerar redundants aquest tipus de construccions i a rebutjar l'ús del pronom en una bona part d'aquestes oracions. Si més no, aquesta és la posició de Badia (1962), que accepta el doblament d'un complement pronominal (2a), però no el d'un complement indirecte nominal (2b). Segons aquest gramàtic,

[...] el uso pleonástico de los pronombres (tanto simples como en grupo), muy corriente en la sintaxis castellana, es un defecto en catalán que hay que evitar; así, el cast. 'la experiencia

¹ No voldria encetar aquesta exposició sense agrair als meus companys de sintaxi el suport que em presten. També vull agrair a Maria Josep Cuenca, a Manel Pérez Saldanya i a Joan Solà l'interès que han mostrat per aquest treball, i els comentaris i les idees tan suggerents que m'han proporcionat.

le ha enseñado al hombre' se dirá en cat. *l'experiència ha ensenyat a l'home ...*; el cast. 'se lo diremos a tu hermano' será en cat. *ho direm al teu germà* (pàg. 210).

Tanmateix, rebutjar aquest tipus de construccions per «poc genuïnes» o per considerar-les calcades del castellà no és gaire coherent si pensem, d'un costat, que en català el doblament pronominal compta amb una tradició literària que es remunta a l'època medieval, i, d'un altre, que en castellà aquest fenomen és també bandejat pels gramàtics, que el consideren agramatical (Bello 1925), irregular (Marcos Marín 1978) o propi d'un estil descurat (RAE 1973). Pel que fa als gramàtics catalans, els únics que han criticat la condemna sense més d'aquestes construccions han estat Ferrater (1968) i Solà (1973; 1990; 1994). Ferrater qüestionà el caràcter redundant que hom havia reconegut tradicionalment a les construccions amb doblament, puix que tan redundant és el significat locatiu del pronom *hi* a (3a) com el del morfema de plural repetit en tots els constituents de (3b).

(3a) *En aquest pis no hi toca el sol.*

(3b) *Tots els gats negres dormiran.*

També Solà s'ha mostrat crític en més d'una ocasió amb els gramàtics que condemnen aquest tipus de construccions i ha posat en relleu la inexistència d'una normativa que regule l'aparició del pronom, atès que Fabra no es pronuncià sobre el doblament pronominal en les oracions sense topicalització de (2). Sí que es manifestà, però, al voltant de les construccions amb topicalització de (1), de les quals considera que calia evitar, més que el pronom, el desplaçament del complement (Fabra 1956).

Davant d'aquesta indeterminació de la normativa fabriana i de l'arbitrarietat d'alguns gramàtics a l'hora d'acceptar unes construccions i de rebutjar-ne d'altres, ens proposem, primer, aportar exemples que mostren la tradició literària del doblament pronominal (tant dels pronoms forts com dels complements indirectes nominals, no pronominals), i, en segon lloc, delimitar les regularitats sintàctiques, semàntiques i pragmàtiques que hi subjauen. La hipòtesi que tractarem de demostrar és que el doblament pronominal no constitueix un fenomen completament gratuït ni obeeix a cap intenció de tipus emfàtic, com sovint s'ha afirmat des de la gramàtica tradicional, sinó que segueix una jerarquia de topicalitat semblant a la que va establir Givón (1976). Per delimitar aquesta jerarquia, descriurem primer la teoria d'aquest

autor i altres enfocaments sobre el doblament pronominal que s'hi han inspirat o que comparteixen una mateixa perspectiva funcional del fenomen.

2 Enfocaments funcionals

Segons descriu Givón, la concordança subjecte-verb, com la concordança objecte-verb (en les llengües amb un sistema de desinències verbals per a l'objecte) és el resultat de la gramaticalització d'una concordança de tòpic, és a dir, d'una relació de concordança formada per un argument lèxic que funciona com a tòpic discursiu (allò de què tracta el text), i un pronom anafòric que el reprèn al llarg del text. Per veure-ho amb un exemple, subratllem a (4) un dels tòpics discursius i els pronoms plens i buits (aquests marcats amb el signe ϕ) que el repeteixen al llarg del text:

- (4) *Pel nen*, la febre no és pas el més greu. ϕ S'ha posat ϕ malalt precisament el dia que l'escola surt d'excursió. ϕ Mira l'hora (un quart de nou) i ϕ pensa que, potser, ϕ posant-hi força de voluntat encara serà temps d' ϕ aconseguir que la febre hagi desaparegut abans de les nou, que és quan sortirà l'autocar. Però de seguida ϕ veu clar que, encara que ϕ es posés ϕ bo en tan breu espai de temps, la mare no *el* deixaria ϕ anar-hi. Tant com *li* costa, sempre, de ϕ fer-se el malalt per ϕ evitar d' ϕ anar a l'escola, i *li* ha agafat la febre precisament avui, que tantes ganes ϕ tenia d' ϕ anar-hi. Encara *li* fa més ràbia perquè ja ϕ havia fet la mateixa excursió l'any passat i per això ϕ sap que és una sortida per passar-s'ho francament molt bé (Quim Monzó: *L'illa de Maians*, Barcelona: Quaderns Crema, 1987, pàgs. 33-34).

Segons Givón, el pas de la concordança de tòpic (pragmàtico-textual), on el pronom realitza una funció anafòrica, a la gramatical (oracional), on el pronom ha perdut aquest valor anafòric, s'enceta en les topicalitzacions i es desenvolupa a través d'un procés de reanàlisi en què la posició del constituent topicalitzat s'interpreta com a normal, com a no marcada.² La reanàlisi de la relació entre el pronom i el seu antecedent es realitza tot seguint una jerarquia de topicalitat. És a dir, comença a generalitzar-se entre els constituents que més fàcilment funcionen com a tòpics, i que són els éssers humans, els definits, i els que participen en l'acció verbal o hi estan implicats d'alguna manera (l'Agent i el Datiu, principalment).

La teoria de Givón està justificada tant sincrònicament com diacrònicament. Des d'un punt de vista sincrònic, el fenomen de la represa pronominal es troba més estès que no pas el del doblament, ja que afecta totes les llengües

² Utilitzem el terme reanàlisi en el sentit de Lightfoot (1979), això és, un canvi en les relacions sintagmàtiques (i, per tant, funcionals) d'elements oracionals.

romàniques i totes les funcions que disposen d'un pronom clític. El doblament pronominal, per contra, no abraça totes les funcions ni és general dins la Romània. Aquest fenomen apareix en romanès, en castellà (especialment en algunes varietats dialectals d'Amèrica Llatina) i, en menor grau, en català i en portuguès, però és completament desconegut en sard, i en el francès i l'italià estàndards. Tant en francès com en italià, el doblament existeix com a fenomen dialectal, i, finalment, en retorromànic apareix únicament en els dialectes italians (vegeu Haiman 1988).

(5a) *Am văzut-o pe Maria* (romanès) (lit. «l'he vista la Maria»)

(5b) *Se lo han dicho al juez* (esp. est.)

(5c) *No li ho han dit al jutge* (català)

(5d) *Gl'iel'ho detto a suo fratello*³ (italià)

(5e) *Tu vas pas me photographier a moi?*⁴ (francès)

(5f) *Je dise a son fradi* (retorromànic)

Des d'un punt de vista diacrònic, la tesi de Givón també està justificada, ja que la relació anafòrica pronom-antecedent és anterior a la represa pronominal de les topicalitzacions, i, al seu torn, l'aparició del pronom és més sistemàtica en aquestes que no pas quan el complement ocupa la posició canònica postverbal (vegeu els quadres [43] i [44] sobre la posició dels complements doblats).

Seguint les línies esbossades a Givón (1976), Silva-Corvalán (1980-1981) estudia el doblament pronominal en algunes varietats de l'espanyol d'Amèrica (concretament de l'espanyol de Santiago de Xile) i arriba a la conclusió que està motivat per l'alt grau de topicalitat de l'argument doblat.

Finalment, Laca (1986), en el seu estudi sobre el doblament pronominal en català, no es limita a les construccions amb topicalització o sense de (1) i (2), sinó que abraça un tercer tipus de construccions, les oracions amb rematització-focalització de constituent:

(6) *UNS PATUFETS, li ϕ vaig deixar!*

En l'oració de (6), a diferència de les presentades a (1) i (2), el constituent desplaçat no té un equivalent pronominal a l'interior de l'oració. Laca,

³ Els exemples són de Cinque (1990).

⁴ L'exemple és de Lanly (1962), citat segons Roberge / Vinet (1989), i es refereix al francès d'Algèria.

després de constatar l'absència de pronom en les rematitzacions, atorga a la represa pronominal la funció informativa d'organitzar temàticament l'enunciat. Així, en les oracions amb topicalització de (1) la represa pronominal marca l'estatus tòpic del complement, mentre que l'absència de pronom en les rematitzacions de (6) assenyalava el seu estatus altament focal. Finalment conclou que aquesta funció informativa s'hauria gramaticalitzat en romanès, en castellà, i per a algunes construccions també en català, llengües en què la represa pronominal s'ha estès fins i tot als complements focals.⁵

Comptat i debatut, els anteriors estudis tenen en comú el fet de relacionar dos fenòmens que aparentment només comparteixen l'aparició simultània d'un pronom i del complement lèxic equivalent: les oracions amb topicalització i les oracions amb doblament pronominal. En el present treball assumim plenament aquesta relació, ja que allà on el doblament pronominal està més estès és precisament en el complement indirecte, el que apareix topicalitzat amb més freqüència. L'objecte directe, en canvi, no es topicalitza tan fàcilment, si més no en la llengua escrita, ja que en aquest àmbit compta amb un altre recurs més actiu que produeix un efecte semblant a la topicalització: la passiva.⁶

3 *El doblament pronominal i la jerarquia de topicalitat*

En aquest epígraf mostrarem que en català l'aparició del doblament pronominal segueix una jerarquia de topicalitat semblant a la descrita per Givón (1976). Aquesta jerarquia està formada per més d'una jerarquia o subjerarquia: una jerarquia que ordena els arguments a partir del grau d'animacitat-definitud, una altra que estableix el grau d'implicació de l'argument en l'esdeveniment verbal (jerarquia temàtica), i una tercera jerarquia discursivo-informativa que dona compte de l'estatus tòpic o focal dels elements. Per analitzar el comportament del doblament pronominal no és suficient de considerar una de les jerarquies esmentades, ja que totes tres interactuen en la major part dels contextos. En aquesta interacció rau precisament la complexitat del doblament, que es resisteix a ser tractat unilateralment. Tot i això, per raons

⁵ Solà (1990) i (1994) segueix en bona mida les idees de Laca i en comenta molts exemples.

⁶ Hom ha relacionat aquests dos mecanismes que comporten una mateixa anteposició de l'argument que fa de Tema o Pacient. En les topicalitzacions, aquest, per ocupar la posició pròpia del subjecte, esdevé una mena de subjecte psicològic i és reprès per un pronom situat al si de l'oració. El mecanisme de passiva va més enllà, ja que en aquestes construccions el Tema s'ha convertit en subjecte gramatical.

fonamentalment de claredat expositiva, tractarem cada jerarquia per separat. Començarem per la jerarquia d'animacitat-definitud perquè, de les tres, és la que juga un paper més important, tant sincrònicament com diacrònicament. Des d'un punt de vista sincrònic, perquè estableix més clarament diferències sintàctiques (gramaticalitat / agramaticalitat); i, des d'un punt de vista diacrònic, perquè va ser la primera que intervingué en el doblament, atès que els primers complements doblats foren els pronoms personals, els més animats i definits de la jerarquia. La jerarquia temàtica i la discursivo-informativa, en canvi, es limiten a marcar tendències, tant a nivell sincrònic com diacrònic.

3.1 *Jerarquia d'animacitat/definitud*

La jerarquia d'animacitat anteposa els éssers animats, especialment els humans, als inanimats. Com diferents lingüistes han remarcat (Silverstein 1976; Dixon 1979; Comrie 1981, etc.) es tracta d'una jerarquia complexa que es relaciona almenys amb tres components: la persona, la categoria nominal i la definitud o especificació del complement. El component personal oposa les persones de l'enunciació, *jo* i *tu*, a la persona de l'enunciat, *ell*, la no-persona (vegeu Benveniste 1966); el nominal diferencia les formes pronominals, situades en l'extrem més alt de la jerarquia, de les nominals, en l'extrem més baix, i dins de les formes nominals anteposa els noms propis als comuns; finalment, la definitud anteposa els noms definits als indefinits, els de referència específica als de referència inespecífica (o arbitrària), i aquests als no referencials. Si integrem tots aquests components en una única jerarquia, la cadena nominal s'ordena com mostrem a (7a) i exemplifiquem a (7b):

(7a) 1ª persona > 2ª persona > pronom de 3ª persona > nom propi de persona > nom comú de persona definit > nom comú de persona específic > nom comú de persona inespecífic > nom inanimat ...

(7b) *jo* > *tu* > *ell* > en Joan > l'estudiant > un estudiant que fa periodisme > un estudiant que faça periodisme > un llibre > llibres ...

Tal com es preveu en la jerarquia, el doblament en català modern reflecteix la prominència de la primera i la segona persona sobre la tercera, ja

que és obligatori amb els pronoms de primera i segona, però opcional amb els de tercera.⁷

(8a) *Ho donaran a mi.*

(8b) *Ho donaran a tu.*

(8c) *Ho donaran a ells.*⁸

També diacrònicament, els pronoms de primera i segona persona són els primers que apareixen doblats i ho fan amb més freqüència que no pas els de tercera. Tot seguit en presentem algunes xifres extretes del nostre corpus.⁹ Entre parèntesi colloquem, al costat de l'obra, el segle a què pertany, el percentatge, i tot seguit, el nombre de construccions amb doblament i la xifra global de construccions recollides. De moment considerem només les xifres del pronom de datiu:

(9)

obra	1 ^a	2 ^a	3 ^a
<i>Somni</i> (IV)	3,33 % (1/30)	16,66 % (1/6)	0 % (0/9)
<i>Vita Christi</i> (XV)	7,89 % (6/76)	3,22 % (1/31)	0 % (0/22)
<i>Cartes</i> (XVI)	97,5 % (39/40)	/	32,53 % (27/83)
<i>Dietari</i> (XVII)	100 % (2/2)	/	100 % (2/2)

⁷ La situació en italià meridional deu ser molt semblant a la del català pel que fa a aquesta qüestió, atès que els exemples que apareixen als estudis solen ser oracions amb pronoms de primera i segona persona.

⁸ Els exemples són de Solà (1994: 250).

⁹ El nostre corpus està format per obres que cobreixen el període comprès entre els segles XIV i el XX i que abracen diferents estils (des d'obres amb un llenguatge culte i cancelleresc fins a obres d'estil més col·loquial). Les obres buidades pertanyen a autors com Francesc Eiximenis, Bernat Metge, sant Vicent Ferrer, Joan Roís de Corella, Isabel de Villena, Joanot Martorell / Martí Joan de Galba, Estefania de Requesens, Pere Antoni Porcar, Cristòfor Despuig, Lluís Galiana, etc. Tanmateix, en aquest treball considerarem només els segles XIV, XV, XVI i XVII, ja que aquest període és suficient per veure les tendències del doblament pronominal.

Exemples amb doblament:¹⁰

- (10a) *A mi* —diguí jo— no *em* recorda ni són cert què era (*Somni*, 31).
 (10b) Però *a tu* no *te'n* cal fer grans proves (*Somni*, 32).
- (11a) car *a mi em* par que vós sou home sabut, e io hauré per molt certa la determinació vostra (*Vita Christi*, 198).
 (11b) així *us* ne pren ara *a vós*, que, tant estau abeurada en dolor de la penosa separació de l'amat germà vostre ... (*Vita Christi*, 219).
- (12a) Diuen que *em* sembla *a mi* i *a mi em* par que no (*Cartes*, 290).
 (12b) Déu nos ne done bona deseixida de les dos, que, altrament, mai faran sinó fer-*li a Ell* ofenses i a nosaltres vergonyes (*Cartes*, 208).
- (13a) [...] *m'*escrigué *a mi* mossèn Pere Joan Porcar ... (*Dietari*, 298).
 (13b) i *li* feren un famós pasquí *a ell* i a tots los demés traïdors de la terra (*Dietari*, 93).

En la jerarquia d'animacitat-definitud de (7), els pronoms precedeixen els noms, especialment els noms comuns. Aquesta prominència dels pronoms sobre els noms comuns és respectada en el doblament pronominal, que es troba més estès entre els pronoms personals que entre els substantius. Així, en català modern, el doblament amb pronom fort és pràcticament categòric (14a), mentre que el dels noms és opcional en un bon nombre de contextos (14b), i clarament agramatical en d'altres (14c):

- (14a) Aquesta pel·lícula *(me)* la van regalar *a mi*.
 (14b) *(Li)* han comprat el llibre *al professor*.
 (14c) No *(els)* han invitat *els estudiants*.

De la mateixa manera, diacrònicament, el doblament dels pronoms personals és anterior i més freqüent que el dels substantius. En el pronom de datiu, per exemple, apareixen més casos de doblament de complements pronominals que de nominals:

¹⁰ Els cursius dels exemples són sempre nostres.

(15)

obra	datiu pronominal	datiu nominal
<i>Somni</i> (XIV)	4,44 % (2/45)	0 % (0/42)
<i>Vita Christi</i> (XV)	5,42 % (7/129)	1,97 % (3/152)
<i>Cartes</i> (XVI)	53,65 % (66/123)	12,63 % (47/372)
<i>Dietari</i> (XVII)	100 % (4/4)	20,40 % (30/147)

La prominència del doblament dels complements pronominals sobre els nominals es palesa clarament en oracions com la de (16), on el primer tipus apareix doblat i el segon no.

(16) Tot lo que *par bé a vostres mercès me pareixerà a mi bé*, perquè la natural condició mia ... (*Colloqui*, 85).

Tornant a la jerarquia d'animacitat-definitud de (7), després dels pronoms personals apareixen els noms propis, que ocupen així una posició intermèdia entre els pronoms i els noms comuns. Aquesta prominència dels noms propis sobre els comuns es palesa també en l'evolució del doblament pronominal en català, ja que el dels noms propis sol ser més abundant que no el dels noms comuns. Vegem quins són els percentatges en el cas del pronom clíctic de datiu:

(17)

obra	nom propi ¹¹	nom comú
<i>Somni</i> (XIV)	0 % (0/14)	0 % (0/20)
<i>Vita Christi</i> (XV)	1,98 % (2/101)	1,96 % (1/51)
<i>Cartes</i> (XVI)	16,15 % (21/130)	10,74 % (26/242)
<i>Dietari</i> (XVII)	24,05 % (19/79)	16,17 % (11/68)

¹¹ En el grup dels noms propis hem inclòs també els substantius de referència individual com *el rei de França, la Comtessa, el Capità*, etc.

Exemples amb doblament:

- (18a) L'albanès *li* presentà los préssecs a la *Reina* ... (*Tirant*, II: 181).
 (18b) ... se prengueren totes a plorar e fer grans lamentacions, per la molta amor que *li* portaven a la *Comtessa* (*Tirant*, I: 28).
- (19a) Bé *li* ha seguit a aquest desaventurat *Herodes* ço que diu *Salamó* ... (*Vita Christi*, 61).
 (19b) Així *li* pres a aquest miserable *Herodes* ... (*Vita Christi*, 61).
 (19c) car a l'ànima famejant les coses amargues *li* paren dolces (*Vita Christi*, 134)
- (20a) *A na Camps* *li* han errat vui les terçanes, i a n'*Oluja* ja se *li* han doblades (*Cartes*, 154).
 (20b) ... *li* par a don *Juan*, mon senyor, seria bé ... (*Cartes*, 131).
- (21a) ... i no aprofità res la tal embaixada perquè al comte de *Olivares* no *li* pareixia bé per lo que a ell se sap (*Dietari*, 261).
 (21b) Pot-se comprendre molt bé açò del *Génesis*, que diu que sacrificà *Noè* al Senyor i paregué-*li* molt bé a *Déu* (*Dietari*, 59).

Pel que fa als complements en funció de complement directe, els percentatges són els següents:

(22)	obra	nom propi	nom comú
	<i>Somni</i> (XIV)	/	/
	<i>Vita Christi</i> (XV)	0 %	0 %
	<i>Cartes</i> (XVI)	45,45 % (5/11)	25 % (3/12)
	<i>Dietari</i> (XVII)	100 % (7/7)	71,42 % (5/7)

Exemples amb doblament i sense:

- (23a) Aquest mon desconegut, que al seu Senyor e Creador ha tan mal acullit ... (*Vita Christi*, 141).
 (23b) E los qui a sa *Majestat* seguiran e amaran seran resuscitats de vida viciosa a vida virtuosa ... (*Vita Christi*, 70).
- (24a) *A la monja* no l'he vista ... (*Cartes*, 21).
 (24b) *A na Brisuela* ninguna cosa la detenia sinó na *Pallars* ... (*Cartes*, 137).
 (24c) *A dona Catalina Pallars* no he vista encara ... (*Cartes*, 60).

- (25a) *a estos senyors los acompanyaren los sis jurats de València ... (Dietari, 204).*
 (25b) *i al desdixat de don Felip lo entraren en casa don Miquel de Borja ... (Dietari, 292).*
 (25c) *Varen traure setze penitents i els tres cremaren per sodomites, i acabaren poc ans de les dos de la vesprada (Dietari, 214).*

Dins els noms comuns, els complements definits precedeixen els indefinits en la jerarquia de definitud, i també en el doblament pronominal. Aquest factor explica que a (26) un mateix complement pugui aparèixer amb doblament o sense, segons que siga definit o no.

- (26) [...] car per manament de Nostre Senyor *li foren trameses* per un àngel tres flors de liri *al rei de França* que les fes, lo que no es llig que jamés per àngel *sien estades trameses a ningun rei (Tirant, I: 173).*

En les oracions de (27) la situació és molt semblant.

- (27a) [...] me par bé que vostra senyoria torne a sa demanda i que moga l'altra si par *als advocats (Cartes, 103).*
 (27b) *Paregué'ls als metges* tan bé com la'ls mostrí que determinaren dar-la-hi i que les fes jo d'ací avant (*Cartes, 165).*

El complement indirecte de (27) no és doblat perquè té referència genèrica, i, per tant, no definida, mentre que a (27b) es tracta d'un element de referència específica conegut per l'emissor.

Actualment, la situació no és gaire diferent de la que acabem de veure, ja que la referència inespecífica o l'estatus no referencial del complement afavoreixen l'absència de doblament:

- (28a) Aquesta pel·lícula (??li) ha agradat *a tothom.*
 (22b) No (??li) ho contes *a ningú.*
 (22c) La beca (??li) la donaran *a un estudiant que haja aprovat totes les assignatures.*

Finalment, els elements més baixos de la jerarquia d'animacitat-definitud, ço és, els inanimats i els no referencials o indeterminats (sense especificador), no solen aparèixer doblats. Això explica les diferències en l'acceptabilitat de (29) i (30).

- (29a) El meu germà (??li/*els) té por *als cotxes.*
 (29b) En Joan (*li/*els) dóna els seus estalvis *a persones necessitades.*¹²

¹² En canvi, en castellà, on la concordança es troba més estesa que en català, aquest mateix

- (30a) El meu germà (*li/?els*) té por als gossos.
 (30b) En Joan (*li*) dona els estalvis a la seua mare.

Fet i fet, si reescrivim en trets lèxics i gramaticals la jerarquia d'animacitat-definitud, els complements que presenten més trets positius seran bons candidats al doblament, i a l'inrevés, els que tinguen més trets negatius seran pitjors candidats a aparèixer doblats. Aquests trets són els següents:

- (31) $[+1^a, +2^a] > [-1^a, -2^a]$ Jerarquia de persona
 $[+ \text{pronominal}] > [- \text{pronominal}]$ Jerarquia nominal
 $[+ \text{animat}] > [- \text{animat}]$ Jerarquia d'animacitat
 $[+ \text{definit}] > [- \text{definit}]$ Jerarquia referencial
 $[+ \text{específic}] [- \text{específic}]$

3.2 Jerarquia temàtica

Hom pot establir una jerarquia temàtica, tot partint del grau d'implicació de l'argument en l'esdeveniment verbal. Givón (1976), concretament, estableix la següent jerarquia:

- (32) Agent > datiu > acusatiu

Per evitar la barreja d'elements estrictament semàntics (Agent) i d'elements més aviat morfosintàctics (datiu i acusatiu) podem substituir aquests darrers per d'altres més estrictament semàntics:

- (33) Agent > Experimentador > Destinatari > Pacient ...

Pel que fa al doblament pronominal, no resulta difícil mostrar que aquest fenomen segueix la jerarquia temàtica de (33), tant sincrònicament com diacrònicament. Així, des d'un punt de vista sincrònic, en català, i en les llengües romàniques en general, el doblament d'un Experimentador és més necessari que no el d'un Destinatari.¹³ Diferents fets confirmen aquesta idea.

tipus de construccions poden aparèixer amb doblament (Ia) o també amb la concordança de persona, però sense la de nombre (Ib).

- (Ia) Juan (*le*) da su dinero a gente necesitada.
 (Ib) Mi hermano no *le/les* tiene miedo a los coches.

¹³ Les construccions que apareixen amb un datiu Experimentador són les que contenen verbs

En primer lloc, l'elisió del clític resulta clarament més marcada en el cas dels experimentadors que no en els destinataris.

- (34a) ?(Li) passà una desgràcia a la Maria.
 (34b) En Pere ?(li) agrada a la Maria.
- (35a) (Li) he dit *a en Joan* que ho faria.
 (35b) (Li) regalarem una pilota *a en Pere*.¹⁴

Una altra prova de la tendència a doblar els experimentadors és l'actitud que adopten alguns correctors o redactors, que prefereixen recórrer al mecanisme de col·locar entre comes el complement doblat, abans que a suprimir el pronom.¹⁵ Aquesta és, per exemple, l'actitud que adopta el corrector de la següent oració extreta del diari *Avui*:

- (36) ¿Li costa, *a Roger Pera*, deixar de ser el fill de Joan Pera ... (Suplement dominical, 25 de desembre de 1994, pàg. 7).

Finalment, alguns lingüistes dubten de l'acceptabilitat de determinats destinataris, com ara els que es recullen a Bonet i Solà (1986) o a Pérez Saldanya (en premsa), i que presentem a (37) i (38), respectivament.

- (37a) *Li estic telefonant *a en Joan*.
 (37b) *Els he parlat *als alumnes*.
- (38a) ?Li he mentit *a en Jordi*.
 (38b) ?Li he trucat *a la Lluïsa*.

En canvi, no existeix ni un sol cas dubtós d'Experimentador doblat. Fet i fet, sembla clar que el grau d'acceptació que té actualment el doblament

psicològics com *semblar, passar, agradar, molestar, ocórrer, acudir-se, doldre*, etc. Aquests tipus de verbs compten a hores d'ara amb una important bibliografia, sobretot en l'àmbit generativista. En aquest sentit destacarem els treballs de Belletti / Rizzi (1987) i de Rigau (1990).

¹⁴ En català col·loquial hi ha una tendència a fer el doblament també en aquestes construccions, si més no al País Valencià les oracions amb doblament no se senten agramaticals. Segons Bonet / Solà (1986: 196), en barceloní les construccions doblades coexisteixen amb les normatives (ço és, amb les no doblades).

¹⁵ Com més d'un lingüista ha destacat, aquest procediment és força artificios, ja que la coma no se sol correspondre amb cap canvi d'entonació.

entre els destinataris no es pot ni de bon tros comparar amb el dels experimentadors.

També diacrònicament s'observa una tendència a doblar primer els experimentadors. Així, els primers exemples de doblament que apareixen als textos catalans són construccions ergatives amb un complement indirecte Experimentador. Els més freqüents són els següents: *parèixer* o *parer*, *esdevenir*, *aparèixer*, *plaure*, *desplaure*, *agradar*, *moure*, *ésser forçat*, *valer*, *pesar* (amb significat de *saber greu*) i *venir*, *seguir* i *prendre* (tots tres amb significat de sobrevenir, *passar*). A (39) en presentem uns quants exemples:

- (39a) *A les dones qui infants nodrexen no'ls deu pesar lo affany que n'han, e.l mal que.n passen e.n soffren (Llibre, 28).*
- (39b) *[...] los aparegué a totes l'universal Redemptor, e consentí los peus li tocassen [...] (Tragèdia, 200).*
- (39c) *Com al moro li paregué hora de partir, ell pres un ginet [...] (Tirant, I: 320).*
- (39d) *[...] e fon-li plasent a Tirant com era restat allí puix no era pogut anar ab los altres (Tirant, II: 65).*
- (39e) *[...] encara no llijam en los historiadors lo que en España li seguí a Sant Pau (Crònica, 203).*
- (39f) *[...] a mi m'ha dolgut en l'ànima i, lo primer dia que'l viu en el llit, lo tinguí per mort (Cartes, 206).*
- (39g) *Algunes vegades anà bé al rey y altres molt mal, senyaladament vingué una vegada en tèrmens que li fonch forsat al rey retraure's a una de las fortalesas (Colloqui, 98).*

Els exemples de destinataris doblats compten també amb una tradició, tot i que la freqüència del doblament és ara ostensiblement més baixa. Només a tall d'exemple, en la *Vita Christi* el verb *parèixer* presenta set aparicions, sis de les quals són amb doblament. En canvi, el verb *dir* només és doblat en un context (tot i la seua freqüència d'ús). Si delimitem una mica més els contextos d'aquests verbs en l'obra citada i considerem únicament les construccions amb pronom fort, el percentatge del doblament és d'un 75 % (tres de quatre) per al verb *parèixer* i d'un 33,33 % (un de tres) en el verb *dir*. Finalment, en el cas d'altres verbs que es construeixen amb un argument Destinatari, com ara *donar*, no hi ha cap doblament. Per mostrar la tradició que té el doblament dels destinataris, en presentarem uns quants exemples:

- (40a) *A aquest li donen mil escuts de salari tots anys per quant té a passar la mar [...] (Tirant, I: 156).*
- (40b) *L'albanés li presentà los préssecs a la Reina [...] (Tirant, II: 181).*
- (40c) *[...] Tirant los tramés grans donatius a tots los ambaixadors [...] (Tirant, II: 279).*

- (40d) [...] car per manament de Nostre Senyor *li foren trameses* per un àngel tres flors de liri *al rei de França* que les fes, lo que no es llig que jamés per àngel sien estades trameses a ningun rei (*Tirant*, I: 173).
- (40e) I cada setmana *li donava ad aquell angelet* una volta del xarop que acostume i dos d'oli ab sucre [...] (*Cartes*, 172).
- (40f) [...] un cavaller dels que estaven allí presos *li donà al virrei i als de l'audiència* uns ramellets [...] (*Dietari*, 139).

Probablement, aquestes diferències entre els experimentadors i els destinataris estan determinades no només per la relació verb-complement doblat, relació que determina la posició en la jerarquia temàtica, sinó també per la relació que aquest constituent manté amb els altres elements de l'oració, inclòs el subjecte. Concretament pel que fa al subjecte, hom ha posat en relleu el caràcter anòmal de les estructures ergatives del tipus d'*agradar* o *parèixer*, amb un subjecte gramatical molt freqüentment inanimat (i indefinit) que realitza el paper de Tema, i un complement indirecte molt sovint altament animat i definit que té el paper d'Experimentador (vegeu Belletti / Rizzi 1987). Per tant, de la mateixa manera que la transitivitat no és un fenomen limitat a la relació entre el verb i un complement intern, sinó que afecta tota l'oració (vegeu l'interessant treball de Hopper / Thompson 1980), el doblament d'un complement també està determinat per les característiques de la construcció sencera.

3.3 Jerarquia discursivo-informativa

Diferents estudis sobre l'empatia del parlant han constatat que en la nostra activitat comunicativa tendim a parlar de persones (abans que de coses), d'activitats, més que no pas d'estats, i de sintagmes definits i coneguts (introduïts prèviament en el discurs).¹⁶ L'element que reuneix totes aquestes característiques sol convertir-se en tòpic de l'enunciat, i en contexts enunciatius no marcats apareix en la primera posició. Al seu torn, els elements inanimats, indefinits i desconeguts (no introduïts prèviament en el discurs), constitueixen pròpiament el focus de l'enunciat, allò que es predica del tòpic, i, consegüentment, solen aparèixer posposats al verb.

El doblament pronominal està estretament relacionat amb l'estatus tòpic del constituent doblat. Laca (1986) ja posà en relleu aquest aspecte quan

¹⁶ Kuno / Kaburaki (1977) defineixen l'empatia com el grau d'identificació del parlant amb un dels participants en l'esdeveniment verbal.

atorgà un paper primari a la funció informativa del complement. Segons afirma aquesta autora:

La repetició o l'anticipació pronominal d'un constituent és un recurs que en català es relaciona fonamentalment amb l'organització de la frase com a acte de discurs. La seva funció primària se situa, per consegüent, al nivell de l'estructura temàtica de l'enunciat [...]. Això implica que els factors sintàctics o sintàctico-semàntics que es troben certament en una relació significativa de covariació amb el recurs estudiat (ordre de paraules, entonació, funció sintàctica i propietats referencials dels constituents) no arriben pas ni aïlladament ni conjuntament a donar raó d'una manera automàtica de la distribució dels pronoms pleonàstics (pàgs. 71-72).

A (41) i (42) aportem exemples on un mateix constituent és doblat quan fa de tòpic (i ocupa una posició preverbal), però no quan constitueix el rema de l'enunciat (i ocupa una posició postverbal).

- (41a) *A mi* los nobles vents m'obeeixen, e tots los elements, lo sol, la lluna e planetes (*Tragèdia*, 149).
- (41b) que tot mon delit, obeint *a tu*, alcance (*Tragèdia*, 112).
- (42a) [...] serà aconsolat creent que *a mi em* plau ésser demanat per l'atribulat en lo dia de la major angústia sua [...] (*Vita Christi*, 194).
- (42b) Oh fill meu e Senyor, que no hi ha hui cosa al món que tant plagués *a mi* com estar ab vós clavada en la creu e morir ensems ab vós! (*Vita Christi*, 313-314).

La dependència respecte de la posició oracional és ben palesa als percentatges que presentem a (43) i (44), i que fan referència al complement indirecte.

(43)

obra	datiu pronominal anteposat	datiu pronominal posposat
<i>Somni</i> (XIV)	8,33 % (2/24)	0 % (0/21)
<i>Vita Christi</i> (XV)	15,15 % (5/33)	2,38 % (2/84)
<i>Cartes</i> (XVI)	52,11 % (37/71)	50 % (23/46)
<i>Dietari</i> (XVII)	100 % (1/1)	100 % (2/2)

(44)

obra	datiu nominal anteposat	datiu nominal posposat
<i>Somni</i> (XIV)	0 %	0 %
<i>Vita Christi</i> (XV)	6,25% (1/16)	1,47 % (2/136)
<i>Cartes</i> (XVI)	48,21 % (27/56)	4,80 % (20/416)
<i>Dietari</i> (XVII)	71,42 % (10/14)	15,00 % (21/140)

El doblament, però, no únicament depèn del caràcter altament topicalitzat del complement, sinó també de l'estatus altament focalitzat del subjecte. Concretament, aquest fenomen és directament proporcional a l'estatus topicalitzat del complement, i inversament proporcional al grau de topicalització del subjecte gramatical. Segons el que acabem d'afirmar, la presència del pronom serà més necessària en les oracions de (45), amb subjecte focalitzat, que no pas en les de (46), on el subjecte gramatical fa de tòpic oracional.

(45a) *Què agrada *al Jordi*?(45b) *Qui no agrada *al Jordi*?(46a) És *al Jordi* que agrada la Maria.(46b) La Maria no només agrada *al Jordi*.

A l'estatus de tòpic que té el subjecte gramatical a (46), cal afegir-hi la focalització que recau sobre el complement indirecte, que apareix en una construcció pseudoclivellada a (46a), i afectat per un modalitzador a (46b). Aquesta focalització determina que el doblament no tinga caràcter obligatori en cap de les dues oracions.

Des d'un punt de vista diacrònic, és freqüent el doblament d'un complement situat a l'interior d'una oració interrogativa o exclamativa. Aquestes construccions es divideixen en dues parts, una part remàtica altament focal i una part pressuposada que constitueix el tòpic de l'enunciat. Quan la part interrogada coincideix amb el subjecte gramatical i la part pressuposada amb el pronom, com és el cas de les oracions de (47), el doblament del complement es troba clarament afavorit.

(47a) Què *us mou a vós*, duc de Macedònia, pertorbar lo nostre Capità e [...] (*Tirant*, I: 332).

- (47b) Jatsia que altres donzelles pequen, e moltes que n'hi ha que no amen castedat, qui *em veda a mi* que lo meu nom sia entre les poques? (*Tirant*, II: 9).
- (47c) Força *em* desplauria *a mi* que Hipòlit fes semblant! (*Tirant*, II: 49).

Fet i fet, la jerarquia de topicalitat descriu un contínuum on intervenen bàsicament tres jerarquies, la d'animacitat-definitud, la temàtica i la discursivo-informativa. El diferent grau de participació que tenen aquestes segons els contextos fa que sovint només es pugui parlar de tendències, cosa que en dificulta la descripció.

4 Concordança i reanàlisi

Considerem que l'aparició del pronom en les construccions que estem tractant ha de ser analitzat com una tendència a realitzar una concordança de persona amb el complement, paral·lela a la que estableixen les desinències verbals amb el subjecte gramatical.¹⁷ És a dir, que al costat de la concordança que relaciona un argument extern (el subjecte gramatical) amb el verb, hi hauria una segona concordança no gramaticalitzada encara totalment, que relaciona el pronom clíctic amb l'argument més prominent de la jerarquia de topicalitat, ja que el parlant tendeix a empatitzar amb els elements més prominents. Existeixen diferents raons que donen suport a la idea de la concordança de persona. En primer lloc, es veu clarament afavorida en les oracions impersonals o que poden ser interpretades com a impersonals. Per això, les primeres construccions amb doblament són oracions on el verb no té especificats els trets de persona ni de nombre. Les construccions de (48) constitueixen casos típics de doblament.

- (48a) Però *a tu* no te'n cal fer grans proves (*Somni*, 32).
- (48b) Lo que *a mi em par*, en esta faena [...] (*Vita Christi*, 211).

Una raó per pensar que es tracta d'una concordança paral·lela a la de subjecte és l'existència de construccions on el tòpic datiu es reanalitza com a

¹⁷ Aquest paral·lisme i el caràcter morfològic dels pronoms clítics, cada vegada més dependents del verb, ha dut alguns lingüistes a parlar de l'adquisició d'un sistema de conjugació objectiva en el verb romànic. Per a una defensa d'aquest punt de vista vegeu Llorente / Mondéjar 1972 i 1974; Suñer 1988 i 1989; Saltarelli 1989; Fernández Soriano 1989 i Lyons 1990.

nominatiu. Aquesta és la situació dels complements indirectes experimentadors de (49), que apareixen sense la preposició característica del datiu.

- (49a) [...] perquè mossèn Pau Pellicer no li plaïa que es fes la caritat del sou tostemps ha tengut gran oixarisa i mai ha parat fins que [...] (*Dietari*, 194).
- (49b) [...] que ja d'ací avant, encara que vostra senyoria li parega que està bona, no deu fer lo que solia estos anys atràs [...] (*Cartes*, 278).

Les oracions següents descriuen una situació molt semblant a la de (49).

- (50a) E *Tirant*, ab voluntat dels jutges del camp e dels fells, obriren-li la porta del camp [...] (*Tirant*, I: 129).
- (50b) aquest aital qui millor ho farà, li sia dada una petita corona d'or que pese de vint-e cinc marcs ensús (*Tirant*, I: 84).
- (50c) Car vendrà hora, e ja és molt prop, que aquells que a vosaltres perseguirà [sic!] los parrà que de matar a vosaltres faran un gran servir a Déu (*Vita Christi*, 275).
- (50d) Jo he comunicat a don Juan, mon senyor, lo del fill de misser Abat, i ell, així per manar-ho vostra senyoria com per tocar al dit misser Abat, li pesa en extrem estar tan carregat [...] (*Cartes*, 119).
- (50e) [...] i aquell devot, vent com estava ben feta i adreçada, li paregué enviar-la al seu frare confessor, entenent que [...] (*Dietari*, 207).

L'única diferència entre aquestes oracions i les de (49) és que ara entre el datiu topicalitzat i la resta de l'oració existeix una aposició que afavoreix el fet que s'atorgue caràcter nominatiu al tòpic datiu. La separació del verb, doncs, contribueix a que els criteris psicològics (el tòpic sol ser subjecte) s'imposen sobre els gramaticals (el verb selecciona en aquest argument un complement indirecte i no un subjecte).¹⁸ Una passa més enllà en aquest procés de reanàlisi l'ofereix el verb *recordar*. D'acord amb les dades de Coromines (1987: 179), aquest verb subcategoritzava en la llengua antiga un subjecte Tema (normalment clausal) i un complement indirecte Experimentador. L'estructura d'aquest verb és ben palesa en l'oració de (51).

- (51) *A mi* —diguí jo— no em recorda ni són cert què era (*Somni*, 31).¹⁹

¹⁸ En la llengua oral també existeixen casos de reanàlisi d'un datiu en nominatiu, concretament en les construccions amb topicalització d'un pronom fort Experimentador:

- (IIa) Jo m'agradaria que vinguesses.
 (IIb) Jo em sap greu que no t'hagen convidat.

¹⁹ Segons Coromines, la construcció impersonal del verb *recordar* es conserva en l'ambient

Per les raons adduïdes fins ara, actualment aquesta construcció ha reanalitzat el datiu topicalitzat en subjecte gramatical, i el subjecte gramatical en complement directe. Així es palesa en la versió moderna de (51), l'oració de (52).

(52) *Jo no recorde què era.*

Defensada la hipòtesi de la concordança, descriurem tot seguit com es duu a terme la reanàlisi, és a dir, com podem donar compte del pas de la concordança de tòpic a la de persona.

Pensem, seguint la teoria de Givón sobre la concordança gramatical, que la relació establerta entre un clític i el complement que coapareix en la mateixa oració és el resultat de la gramaticalització de la relació entre un element que fa de tòpic discursiu i un pronom que el reprèn, i que aquest procés s'inicia en les topicalitzacions. Amb tot, el procés de reanàlisi s'ha consolidat en català únicament en un grup molt concret de construccions, les construccions amb un complement indirecte Experimentador altament animat, definit i tòpic, i amb un subjecte inanimat, indefinit (molt sovint clausal) i altament focal. Es tracta, doncs, de construccions pròpiament impersonals, marcades amb els trets [-Persona] [-Nombre]. Partint de les dades analitzades fins ara, podem delimitar tres estadis diferents en aquest procés de reanàlisi i d'establiment d'una concordança de persona.

- 1r Estadi: El datiu topicalitzat apareix en la posició d'adjunt oracional i és coreferencial amb un clític situat a l'interior de l'oració. Al seu torn, la posició de subjecte es troba buida a causa del caràcter impersonal de la construcció.
- 2n Estadi: La posició buida de subjecte i el fet que el complement indirecte s'identifiqui amb l'argument més prominent (el més humà, el més definit i el més alt en les jerarquies temàtica i discursivo-informativa) afavoreixen la reanàlisi, és a dir, que el SP s'interprete com a subjecte i el pronom clític assumisca la funció d'afix de concordança. El clític, que està marcat com a [+3a Persona], transforma així la construcció impersonal en una estructura personal. Aquesta transformació està motivada per

pagesívol de totes les comarques, des de l'Alt Vallès cap al Nord, i diu d'aquesta construcció que decau en l'ús popular: «*no em recorda sentia jo molt a l'àvia, no tant als meus pares, no gaire o gens als meus germans*» (pàg. 179).

l'empatia del parlant, que tendeix a identificar-se amb el participant jeràrquicament més animat i definit de l'enunciat.

- 3r Estadi: En alguns verbs concrets, aquesta concordança de persona amb el complement indirecte ha anat més enllà i ha fet que es modifiqui l'estructura argumental de l'oració, concretament, que el complement indirecte es convertesca en subjecte gramatical i el subjecte gramatical originari en complement. Aquesta és l'evolució del verb *recordar* en català que hem descrit més amunt.

Fet i fet, els complements indirectes experimentadors constitueixen un grup molt especial des del qual s'ha iniciat la generalització en l'ús dels pronoms clítics de datiu i la reanàlisi d'aquests en morfemes de concordança. L'estudi d'aquestes construccions, doncs, constitueix un punt de partida imprescindible en l'anàlisi del doblament pronominal.

5 Conclusió

El doblament pronominal és un fenomen complex on intervenen diferents factors com l'animacitat del constituent, la relació temàtica entre aquest i el verb, i el seu estatus informatiu-discursiu. A aquesta diversitat de factors, cal afegir-hi el fet que el doblament no depèn únicament del tipus de complement doblat, sinó també del tipus de subjecte gramatical. Es tracta, doncs, d'un fenomen que afecta tota l'oració.

Pel que fa a la naturalesa del doblament, defensem la idea que obeeix a una tendència de tipus universal, segons la qual el parlant s'identifica amb el participant més prominent des del punt de vista de l'animacitat, la topicalització i les relacions temàtiques. Aquesta empatització es tradueix en una concordança de persona que no es realitza de manera sistemàtica, sinó que és directament proporcional al grau d'animacitat, de topicalització o de participació en l'esdeveniment verbal del complement, i inversament proporcional al grau d'animacitat, de topicalització i de participació del subjecte gramatical. És en les construccions que responen a aquestes característiques (i que aquí hem analitzat com a impersonals), on el pronom clíctic s'ha reanalitzat en afix de concordança i ha perdut el seu valor anafòric.

6 Bibliografia

6.1 Referències del corpus

- Cartes: Estefania de Requesens: *Cartes íntimes d'una dama catalana del S. XVI: epistolari a la seva mare la Comtessa de Palamós*, Barcelona: La Sal, 1987.
- Cas raro: anònim, *Cas raro d'un home anomenat Pere Portes*, dins: Pacheco, Arseni / Bover, August (eds.): *Novelles amoroses i morals*, Barcelona: Ed. 62 i «la Caixa», 1982 (MOLC; 73).
- Colloqui: Christòfor Despuig: *Los colloquis de la insigne ciutat de Tortosa*, Barcelona: Curial (Biblioteca Torres Amat).
- Crònica: Pere Antoni Beuter: *Crònica*, València: IVEI, 1982.
- Dietari: Pere Joan Porcar: *Dietari, 1589-1628: coses esdevengudes en la ciutat i regne de València*, València: IVEI, 1983.
- Llibre: Francesc Eiximenis: *Lo llibre de les dones*, vol. 2, Barcelona: Curial (Biblioteca Torres Amat).
- Rondalla: Lluís Galiana: *Rondalla de Rondalles*, dins: Pacheco, Arseni / Bover, August: (eds.): *Novelles amoroses i morals*, Barcelona: Ed. 62 i «la Caixa», 1982 (MOLC; 73).
- Somni: Bernat Metge: *Lo somni*, Barcelona: Ed. 62 i «la Caixa», 1986 (MOLC; 41).
- Tirant: Joanot Martorell / Martí Joan de Galba: *Tirant lo Blanch*, vol. 1, Barcelona: Ed. 62 i «la Caixa», 1988 (MOLC; 99).
- Tragèdia: Roís de Corella: *Tragèdia de Caldesa i altres proses*, Barcelona: Ed. 62 i «la Caixa», 1980 (MOLC; 50).
- Vita Christi: Isabel de Villena: *Vita Christi*, València: IVEI, 1986.

6.2 Referències teòriques

- Badia i Margarit, Antoni Maria (1962): *Gramática Catalana*, Madrid: Gredos.
- Belletti, Adriana / Rizzi, Luigi (1987): «Los verbos psicológicos y la teoría temática», dins: Demonte, Violeta / Fernández Lagunilla, Marina (eds.): *Sintaxis de las lenguas románicas*, Madrid: El arquero, pàgs. 60-122 (publicat també dins: *Natural Language and Linguistic Theory* 6/3 (1988), pàgs. 291-354.
- Bello, Andrés (1925): *Gramática de la lengua castellana*, Paris: Andrés Blot.

- Benveniste, Émile (1966): *Problèmes de linguistique générale*, vol. 1, Paris Gallimard.
- Bonet, Sebastià / Solà, Joan (1986): *Sintaxi generativa catalana*, Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- Cinque, Guglielmo (1990): *On A' Dependencies*, Cambridge, Mass.: Massachusetts Institute of Technology.
- Comrie, Bernard (1981): *Language Universals and Linguistic Typology*, Chicago: The University Chicago Press.
- Coromines, Joan (1987): *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, vol. 7, Barcelona: Curial (manegem l'edició del 1991).
- Croft, William (1990): *Typology and Universals*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Dixon, Robert M. W. (1979): «Ergativity», dins: *Language* 55, pàgs. 59-138.
- Fabra, Pompeu (1956): *Converses filològiques*, vol. 5, Barcelona: Barcino.
- Fernández Soriano, Olga (1989) «Rección y ligamiento en español: aspectos del parámetro del sujeto nulo», tesi doctoral, Madrid: Universidad Autónoma de Madrid.
- Ferrater, Gabriel (1968): «Gramàtiques per donar i vendre», dins: Gabriel Ferrater: *Sobre el llenguatge*, Barcelona: Quaderns Crema, 1981.
- Givón, Talmy (1976): «Topic, Pronoun and Grammatical Agreement», dins: Charles N. Li (ed.): *Subject and Topic*, New York: Academic Press, Inc., pàgs. 149-188.
- Haiman, John (1988): «Rhaeto-Romance», dins: Harris, Martin / Vincent, Nigel (eds.): *The Romance Languages*, London: Routledge, pàgs. 351-390.
- Heger, Klaus (1967): «La conjugación objetiva en castellano y en francés», dins: *Thesaurus* 22, pàgs. 153-175.
- Hopper, Paul / Thompson, Sandra (1990): «Transitivity in Grammar and Discourse», dins: *Language* 56, pàgs. 251-299.
- Kuno, Susumo / Kaburaki, E. (1977): «Empaty and Syntax», dins: *Linguistic Inquiry* 8, pàgs. 627-672.
- Laca, Brenda (1986): «Notes per a un estudi del pleonasme pronominal en català», dins: Josep Massot i Muntaner (ed.): *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes*, vol. 13, *Miscel·lània a A. M. Badia i Margarit*, vol. 5, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàgs. 65-88.
- Lightfoot, David W. (1979): *Principles of Diachronic Syntax*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Llorente, A. / Mondéjar, J. (1972): «La conjugación objetiva en las lenguas románicas», dins: *Prohemio* 3, pàgs. 5-27.

- Llorente, A. / Mondéjar, J. (1974) «La conjugación objetiva en español», dins: *Revista española de lingüística* 4, pàgs. 1-60.
- Lyons, Christopher (1990): «An Agreement Approach to Clitic Doubling», dins: *Transactions of the Philological Society* 88/1, pàgs. 1-57.
- Marcos Marín, Francisco (1978): *Estudios sobre el pronombre*, Madrid: Gredos.
- Pérez Saldanya, Manuel (en premsa): «Aproximació cognitiva al complement indirecte en català», comunicació presentada a l'ocasió del «VIIè Colloqui d'Estudis Catalans a Nord-Amèrica», celebrat a la Universitat de Califòrnia del 2 al 4 de juny de 1993, Berkeley, apareixerà com a tom separat de la *Catalan Review*.
- Real Academia Española (RAE) (1973): *Esbozo de una nueva gramática de la lengua española*, Madrid: Espasa-Calpe.
- Rigau, Gemma (1990) «Les propietats d'agradar: estructura temàtica i comportament sintàctic», dins: *Caplletra* 8, pàgs. 7-19.
- Roberge, Yves / Thérèse Vinet, M. (1989): *La variation dialectale en grammaire universelle*, Montréal: Université de Montréal.
- Saltarelli, Mario (1989): «Syntactic Shift and the Creation of Clitics in Romance», dins: Carl Kirschner / Janet DeCesaris (eds.): *Studies in Romance Linguistics*, Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, pàgs. 347-364.
- Silva-Corvalán, Carmen (1980-1981): «La función pragmática de la duplicación de pronombres clíticos», dins: *Homenaje a Ambrosio Rabanales — Boletín de Filología* 31 (Universitat de Xile), pàgs. 561-570.
- Silverstein, Michael (1976): «Hierarchy of Features and Ergativity», dins: Robert M. W. Dixon (ed.): *Grammatical Categories in Australian Languages*, Canberra: Australian Institute of Aboriginal Studies, pàgs. 112-171.
- Solà, Joan (1973): *Estudis de sintaxi catalana*, Barcelona: Ed. 62.
- Solà, Joan (1990): *Lingüística i normativa*, Barcelona: Empúries.
- Solà, Joan (1994): *Sintaxi normativa: estat de la qüestió*, Barcelona: Empúries.
- Suñer, Margarita (1988): «The Role of Agreement in Clitic-Doubled Constructions», dins: *Natural Language and Linguistic Theory* 6, pàgs. 391-434.
- Suñer, Margarita (1989): «Dialectal Variation and Clitic-Doubled Direct Objects», dins: Carl Kirschner / Janet DeCesaris (eds.): *Studies in Romance Linguistics: Selected Papers from the Seventeenth Linguistic Symposium on Romance Languages*, Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, pàgs. 379-395.